

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Корінні зміни у суспільстві та нинішній стан його соціально-економічного розвитку створили реальні передумови для демократизації і гуманізації школи, для оновлення системи управління освітою. З'ясувалось, що джерела розвитку школи знаходяться у творчості вчителів, в їх інноваційній діяльності, яка знайшла своє відображення у створенні шкіл нового типу, в розробці і введенні елементів нового змісту освіти, нових освітніх технологій, в укріпленні зв'язків школи з наукою, зверненні до світового педагогічного досвіду.

Учитель є головною дійовою особою будь-яких перетворень у системі освіти, що вимагає необхідності підготовки освічених, мобільних, конструктивних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, до переорієнтації свідомості на гуманістичні цінності, що є адекватними характеру творчої (інноваційної) педагогічної діяльності.

Закони України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Державна програма „Вчитель” засвідчують особливу увагу до освіти з боку держави та зумовлюють об'єктивні орієнтири стратегії розвитку української національної освіти на оновлення змісту, форм та методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження інноваційних технологій.

Різні аспекти проблем професійної підготовки вчителя знайшли своє відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності і розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі.

Проблемі підготовки вчителів до проведення уроків музики у початкових класах значну увагу приділено у працях вчених (Н.Аніщенко, О.Апраксина, І.Гадалова, Л.Коваль, О.Олексюк, Г.Падалка, Е.Печерська, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Хусаїнова та ін.). Проте, не зважаючи на багатоаспектність проблеми професійної підготовки вчителя, існує реальна суперечність між законодавчою та науковою базою інноваційно вирішувати проблеми сучасної освіти через те, що цей процес гальмується в результаті недостатньої підготовки вчителів до інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність в галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України „Про інноваційну діяльність”, Положенням „Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України”.

Сьогодні розвивається окрема галузь педагогіки – педагогічна інноватика. Над проблемами інноватики працюють сучасні вітчизняні педагоги, вчені (І.Бех, Л.Буркова, Л.Даниленко, І.Зязюн, О.Киричук, В.Кремень, В.Мадзігон, С.Подмазін, В.Пінчук, О.Савченко, Н.Федорова, А.Фурман та ін.).

Серед напрямів дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців можна виділити такі: визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В.Курило, О.Лоренсов, В.Паламарчук, І.Підласий, В.Пінчук, О.Саранов та ін.); історико-педагогічний аналіз етапів зародження, втілення у практику й поширення інноваційних педагогічних ідей (В.Загв'язинський, Л.Подимова, О.Попова, В.Сластьонін та ін.); моніторинг інноваційних освітніх процесів (О.Абдулліна, Л.Буркова, О.Касьянова, О.Орлов та ін.); проблеми управління інноваційними процесами в освіті (Х.Барнет, Д.Гамільтон, Н.Гросс, В.П.Кваша, Н.В.Конопліна); соціально-психологічний аспект

розповсюдження нововведень (Е.Роджерс та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В.Докучаєва, О.Козлова, К.Макагон, Ю.Максимов, Л.Подимова, Р.Скульський та ін.).

У педагогічній літературі інноваційна діяльність розглядається у трьох аспектах: за етапами розвитку інноваційних процесів як розробка, освоєння й використання нововведень (Л.Даниленко, В.Кваша, О.Мойсєєв, О.Мойсєєва та ін.), як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, введення нового у педагогічну практику (І.Дичківська, О.Козлова, Н.Клокар та ін.), як науково-практичне дослідження та інноваційний експеримент (Ю.Максимов, М.Меладзе та ін.)[1].

Вчитель виступає головним суб'єктом інноваційної діяльності. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку.

Аналіз навчальної діяльності та педагогічної практики студентів засвідчує, що вони усвідомлюють необхідність привнесення нових елементів у роботу вчителя під час проведення уроків музики, але слабо підготовлені до самореалізації у цій сфері. За даними експериментальних досліджень (О.Козлова, Н.Клокар, Л.Подимова та ін.), більшість учителів відчуває певні труднощі у впровадженні педагогічних інновацій [4].

Таким чином, дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності на уроках музики є актуальним і перспективним, що і зумовило вибір теми статті.

Мета статті – дослідити фактори, що стримують інноваційну діяльність учителя та виявити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної педагогічної діяльності на уроках музики.

Необхідно відмітити, що інноваційні процеси у сфері загальної і професійної музичної освіти продовжуються вже не одне десятиліття. Найбільш вагомим фактом, що свідчить про творчі зусилля спеціалістів у

цій сфері, була розробка нової концепції музичної освіти школярів [3], і на цій основі поява різних інноваційних музично-освітніх проектів і моделей у вигляді навчальних програм, концепцій, підручників, технологій тощо [5;6;7;8], що вимагає кардинальної перебудови професійного мислення майбутнього вчителя, формування у нього готовності до освоєння та творчої інтерпретації різних інноваційних ідей та підходів.

Серед факторів, що стримують інноваційну діяльність, є сполучення інноваційних програм з вже існуючими навчальними планами і програмами, співіснування представників різних педагогічних концепцій, потреба у нових підручниках і програмах, у новому типі вчителя-новатора тощо.

Інший аспект даної проблеми пов'язаний з неготовністю вчителя переносити педагогічні технології з інших галузей або ті концепції, які були розроблені в минулому. Часто вчитель здійснює механічний перенос, що приводить до втрати смислу нововведення.

Суттєвою є також проблема зміни нововведення в період, коли стає очевидним його недоцільність. При цьому виникає необхідність змінити нововведення, передбачити нові варіанти його розвитку, що пов'язано зі сформованістю творчого мислення вчителя [9, с.5].

Учителі-початківці не завжди належним чином обізнані щодо існуючих концепцій музичної освіти, недостатньо усвідомлюють сутність тієї чи іншої новації у даній сфері, часто надають перевагу у своїй практиці „готовому зразку”, аніж самостійному творчому пошуку.

Одним із факторів, що стримують інноваційну діяльність учителя, є стереотипність його мислення, невпевненість у підході до нового, боязкість виявити свою некомпетентність в оцінці й впровадженні новації. Серед психологічних факторів можна виділити відсутність у спеціаліста установки на нововведення, потреби у нових ідеях, у творчому перетворенні свого професійно-особистісного досвіду відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві.

Система підготовки вчителя у вузі часто недостатньо відповідає вимогам, що пред'являються до інноваційної діяльності. Зокрема, процес навчання в педагогічних навчальних закладах спрямований на виховання певних якостей особистості. Наслідування зразкам супроводжується стандартизацією особистості, втратою індивідуальності. Стандартизація вищої школи – це певною мірою процес „відтворення” однакових рис, що характеризують як сутність особистості, так і форми її виявлення за задалегідь заданим зразком. Відсутність гнучких навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників, реальної можливості вибору дисциплін для свого індивідуального розвитку позбавляє студента здатності до творчості, до сприйняття і створення нового [9, с.6].

Фактором, що стримує інноваційну діяльність учителя під час проведення уроків музики в початкових класах, є недосконалість методичної підготовки. Як правило, методична література рекомендує вчителю тільки один шлях вирішення проблеми. При цьому викладач часто вимагає від студента відповіді „суворо за програмою, підручником”, позбавляючи його таким чином можливості варіативного, творчого вирішення завдання.

Більшість підручників та методичних посібників орієнтують студента на „ідеальні умови” здійснення педагогічної діяльності. Така орієнтація створює вже на першому, самостійно проведеному уроці, невпевненість, розчарування. Процес проходження педагогічної практики перетворюється в кращому випадку на копіювання діяльності вчителя і характеризується відсутністю власних творчих ідей і підходів.

На сучасному етапі учитель має нові можливості для самореалізації у професійній діяльності, активізації інноваційної діяльності. Цьому сприяє ряд обставин, серед яких важливими є зняття обмежень у професійній діяльності, надання свободи в інтерпретації освітніх програм з предмету „Музика”, у використанні форм і методів музичного виховання школярів.

Визначені проблеми вищої школи безпосередньо пов'язані з необхідністю формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до інноваційної діяльності на уроках музики, під якою розуміється сукупність особистісних і професійних якостей спеціаліста, що забезпечують творче осягнення нововведень у сфері музичної освіти, висунення ним нових цілей і смислів власної професійної діяльності, відмова від відомих штамів і стереотипів, створення власного індивідуально-особистісного стилю професійної діяльності.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. Це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, його максимальної самореалізації, розкриття творчого потенціалу [2, с.278].

У інноваційній діяльності вчитель має бути здатним до бачення проблем, самостійних суджень, оригінальності мислення, переносу знань і умінь у нові ситуації. Він повинен вміти концентрувати творчі зусилля, мати схильність до розумного ризику, сміливість, незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, потребу впроваджувати нове.

В інноваційних освітніх перетвореннях високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя. Він повинен уміти спрямовувати навчально-виховний процес на особистість вихованця, будувати свою професійну діяльність так, щоб кожний учень мав необмежені можливості для ефективного розвитку. А це актуалізує необхідність створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність.

Таким чином, однією з важливих умов ефективного формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до інноваційної діяльності на уроках музики є збагачення змісту дисциплін циклу професійної і практичної підготовки системою понять та теоретичних знань, що

розкривають суть, структуру і види інноваційної педагогічної діяльності, тобто з основ педагогічної інноватики (теоретичні основи інноваційної діяльності, загальнопедагогічні та фахові нововведення), озброєння студентів психолого-педагогічними знаннями про освоєння і впровадження інноваційних процесів у систему освіти, збагачення системою знань й умінь роботи з науковою інформацією (опанування прийомими ефективного пошуку інформації, її систематизації, створення нової інформації)[1], спеціальними психолого-педагогічними методами, прийомими і засобами, використання яких дає змогу активно включитися в інноваційну педагогічну діяльність, формування вміння аналізу діяльності учнів, роботи колег, уміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням інтелектуальних інструментів і механізмів самореалізації.

Важливими умовами є також ті, що забезпечують розвиток у студентів мотивації до інноваційної діяльності, ініціювання та підтримку педагогічної творчості. Це означає, що для виникнення у них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули.

Важливою умовою народження інновації в практиці конкретного спеціаліста є його дослідницький інтерес до явищ професійної дійсності, які стали для нього проблематичними і викликали внутрішнє напруження, заставляють розмірковувати й діяти по-новому.

В інноваційній діяльності важлива також здатність учителя до рефлексивно-творчого осмислення сутності самої інновації: з якою науковою або художньою сферою знань ця інновація пов'язана (музична психологія, теорія виконавства, музикознавство тощо), удосконалення яких аспектів музичної освіти вона покликана забезпечити.

Таким чином, учитель сьогодні має бути готовим до оперативного реагування на нововведення, до самостійного прийняття рішень.

Готовність учителя початкових класів до інноваційної діяльності на уроках музики передбачає володіння методологією педагогічного пошуку,

технологією прийняття рішень, вмінням здійснювати вибір інноваційної проблеми і знаходити способи її успішної реалізації у своїй професійній практиці. Ціннісний смисл інноваційної діяльності вчителя заключається не у тотожності своїх знань, своєї позиції тій чи іншій музично-освітній концепції, а у розвитку цього знання, його перетворенні, у введенні нового смислу, власної оригінальної інтерпретації [10]. Саме у ході художньо-педагогічної інтерпретації, коли учитель пропускає через себе цінності, що є в культурі, під кутом власного бачення, відбувається самореалізація його як особистості, як професіонала, засвоєння ним інновацій, що з'являються в музично-освітній практиці, та обґрунтування власної позиції щодо них, тобто вирішується питання щодо можливості й доцільності їх використання в конкретних педагогічних умовах.

Сьогодні залишається чимало проблем, які потребують інноваційного „прочитання” як в теоретичному, так і в практичному плані. Наприклад, актуальним залишається питання: навчати музиці або, як стверджував Б.В.Асаф'єв, лише вчити спостерігати за подіями, що в ній відбуваються? При цьому треба не пропустити поза увагою специфіку самого музичного мистецтва, яке виступає як мистецтво інтонованого смислу (Б.В.Асаф'єв). Це питання пов'язане з іншим: наскільки можна точно передати словами зміст музики?

Серед проблем, що потребують інноваційного підходу учителя, є пошук шляхів духовної єдності музики і дитини. Учитель має розвинути чутливість дітей до музики, адже музика може виконати свою естетичну, пізнавальну і виховну роль лише тоді, коли діти навчаться по-справжньому чути її і роздумувати про неї. Якщо сприймання неадекватне природі музичного мистецтва, то можливості музики не реалізуються і не відіграють ніякої ролі в духовному розвитку особистості.

Для того, щоб застерегти майбутнього вчителя від методологічних та методичних помилок в організації спілкування учнів з музикою, необхідно

формувати у нього готовність до інноваційної діяльності як важливої умови його професійної самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Демиденко Т.М.* Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20с. –укр.
2. *Дичківська І.М.* Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. *Кабалевский Д.Б.* Основные принципы и методы экспериментальной программы по музыке для общеобразовательной школы. – В кн.: Музыкальное воспитание в СССР. – М.: Советский композитор, 1978.– 488 с.
4. *Клокар Н.І.* Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 227 л.
5. *Лобова О.В.* Музыка: програма для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів //Початкова школа: Науково-методичний журнал. – 2004. - №9. – С.41-47.
6. *Музыка 1-4 класи.* Програми та поурочні методичні розробки для середніх загальноосвітніх шкіл /Упорядники О.Я.Ростовський та ін. – К.: Перун, 1996. – 126 с.
7. *Ростовський О.Я.* Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури //Художня освіта і проблеми виховання молоді: Збірник наук. ст. – К., 1997. – С.34-39.
8. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна та мистецька. – К.: ІЗМН, 2002. – 109 с.
9. *Сластенин В.А., Подымова Л.С.* Педагогика: инновационная деятельность. – М.: ИЧП “Издательство Магистр”, 1997. – 224 с.

10. Солопанова О.Ю. Инновационная деятельность как феномен духовно-творческой практики учителя музыки // Искусство в школе. – 2007. - №2. – С.63-65.

Дорошенко Тетяна Володимирівна

Формування у майбутнього вчителя початкових класів готовності до інноваційної діяльності на уроках музики

У статті обґрунтована важливість формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до інноваційної діяльності на уроках музики, означені проблеми в музично-освітній діяльності, що потребують інноваційного підходу, досліджені фактори, що стримують інноваційну діяльність учителя, виявлені педагогічні умови підготовки учителя до здійснення інноваційної діяльності.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, педагогічні умови, інноваційний підхід, учитель.*

Дорошенко Татьяна Владимировна

Формирование у будущего учителя начальных классов готовности к инновационной деятельности на уроках музыки

В статье обоснована важность формирования у будущих учителей начальных классов готовности к инновационной деятельности на уроках музыки, определены проблемы в музыкально-образовательной деятельности, которые требуют инновационного подхода, исследованы факторы, которые сдерживают инновационную деятельность учителя, выявлены педагогические условия подготовки учителя к осуществлению инновационной деятельности.

Ключевые слова: *инновационная деятельность, педагогические условия, инновационный подход, учитель.*

Doroshenko Tetyana

**Formation of Preparedness of a Teacher of Primary School for Innovative Activity
at Music Lessons**

In the article the importance of formation of preparedness of future teachers of Primary School for innovative activity is substantiated, problems in musical and educational activity requiring an innovative approach are determined, factors limiting teachers' innovative activity are investigated, pedagogical conditions of preparing teachers for innovative activity are revealed.

Key words: *innovative activity, pedagogical conditions, innovative approach, teacher.*

